

l'Alt Aragó, cat Casac va recollir encara el collectiu *ronal* a Gistaín «la sorra, lloc que sol inundar el riu en les riadas està ple de pedres i sorra» (BDC xxiv, 179), i Kuhn *ronata* NL a Escarriella (V de Tena) (RLR xi, 175), poble on jo mateix vaig sentir que un paratge (potser el mateix) *está enronáo* 'ple de runa, glera o clapissa', 1966. En efecte hi té gran extensió el verb, i almenys a la part oriental, amb la mateixa *u* que en català. a Panillo (NO de Graus) m'explicaven que un antic estanyol o aiguamoll ple de boga, avui «está enronáo» 'tapat de runa' (1965). A Plan, Gistaín i Bielsa recollia Casac *enronar* per a 'colgar (el cadàver d'un animal)', amb present analògic *enruena* en un d'aquests pobles (*l c*). Jo també sentia que un *alud* havia *enronao* un indret a Saqués de Tena (1966), i a Bielsa, que «las casas de las minas del barranc del Cau están *enronádas*» (1965). A Bielsa *ronal* «lugar lleno de piedras o de arena traída por el agua», però també *pedras de ronar* (Badia).

RŪĪNA no pot ser de cap manera l'origen de *runa* ni d'aqueixes formes d'Aragó i el seu prolongament meridional. Objeció semàntica, de principi, no hi fóra, o poca, car de la idea de 'ruina' es pot passar a 'en derrocs' i fins acumulació de pedres (de fet *rŭina* arriba algun cop a significar això en llatí), però hi ha insuperable entrebanc fonètic, impossibilitat clara i rotunda: RŪĪNA no podia donar altra cosa que *rovina* o *roina*, i de fet ja hem vist a l'article *RUĪNA* que l'evolució popular hi va ser, i va donar *rovina*; no hi havia cap raó ni possibilitat perquè l'accent es traslladés en llatí vulgar ni en el vell romànic, i fins suposant que hi hagués hagut un inexplicable trasllat de l'accent, el resultat hauria estat *ròina* i no pas *runa* (cf *roina* 'plugim' a RÒS).

Hipotètic per hipotètic, ens hem de quedar en la hipòtesi senzilla i no objectable fonèticament, que d'altra banda estalvia tota discussió semàntica: és RŪĪNERA el mot que significa 'runa', 'acumulació de detritus', és el plural de RŪDUS, -ĒRIS, neutre, que Suetoni (*Aug*, 30), i d'altres usen en el sentit d'«al·luvions», 'terregada o brossa' que encega, rebleix i oblitera la mare d'un riu o el llit d'un altre corrent, i l'espanyol Columella (x, 81) li dona el valor de 'terra fèrtil, argilosa, usada per adobar els camps, femant l'humus'; i l'ús del pl RŪĪNERA amb valor col·lectiu ja era freqüent en els clàssics i antics, veg. Forcellini. Com que la *r-* inicial hispànica era molt més forta que la *-r-* interna, la dissimilació era quasi inevitable i es tenia de produir per alteració de la segona, donant *RŪĪNERA, amb evolució en *runa*, com és normal (passant per *ruyna* en català, i *ruĭna* en aragonès). I ara que veiem que *runa* no és sols 'enderrocs' en els parlars cat. or i occ., no sols 'brossa' i 'escombraries' en el P. Val, sinó 'residus de carbonissa de pinyolada' a l'Emp, «heces» a Val 'taca de resina de pi' en el Maresme, com podem dubtar encara que RŪĪNA no hi té res a fer.

L'explicació de la variant aragonesa en *-o-*, més localitzada, es pot deixar en termes més condicionals. Pot ser que vingui de RAUDĒRA (> *RAUDĒNA), que si no n'era mera variant apofònica en tenia tot l'aire, i

en tot cas el seu singular RAUDUS, -ĒRIS, estrictament 'pedra en brut' i 'lingot sense obrar, no treballat', s'usava confós vulgarment amb RUDUS, com observen Ernout-M; o seria una forma alterada, deguda a reaccions analògiques (en el verb *enrunar* > *enronar*) o a això i contaminacions (p. ex de RONYA que té localment sentits semblants, i sembla haver intervingut en formes dialectals *enroñar*, *Deroñadas* etc., DECH, 638b31, MzP₁, RFE vii, 35, Gillet, HispR vi, 175). A favor d'allò es podria invocar el fet que la *o* aparegui fora de l'aragonès si és que hi apareix: el dicc. d'Amengual cita un *enrona* «trossam, escombros» com si fos mallorquí antic (que no me'n fio no tenint-ne cap confirmació), però sembla haver-n'hi corroboració, en forma encara més originària i antiga, en un doc. lleonès del S x: «*ipsa villa --- et suas piscarias et suos raunales, et suos andamios et saltus*», que bé té aspecte de ser 'munts de runa' (alluvió, roquissar?)²

Hi ha alguna parentela de *runa* en altres parts de la Romània. En gascò *erroúno* «amas de pierrailles, de décombres charriés par un torrent», *enrounà* «remplir d'erroúno, salir copieusement», limitat, però, al país de Baredja (Palay), i a part d'això, hem de témer que sigui manlleu de l'alt-aragonès immediat, no gaire per la *-n-* conservada, però sí per la manca de pròtesi davant *r-*, mentre que el bearn *rune*: «lieu couvert de rochers éboulés; ravine, excavation rocheuse (vieux)» (Palay), podria ser més autòcton, si admetem que l'*ar-rune* va passar a *la rune*, com s'esdevé sovint, i aquí la seva *u* lligaria amb la *u* del català; i amb això tradicionalment solen relacionar el nom del *Pic de la Rhune*, en domini baix-navarrès no lluny del límit bearnès, però hi ha fortes raons (ens indica Mitxelena, BSVAP xi, 289) per no creure-hi. Cf benasquès *El Run* o *El Ru* poble i congost entre Benasc i Seira, E T C I, 144. Però és que d'altra banda hi ha quelcom d'això en el Roergue (infra); i és a l'altra banda del Roine on el TdF porta *runo* id., citant-ne un ex. en l'escriptor delfinès Auguste Boissier, de Hautes-Alpes (1841), i en un altre d'allí mateix o de Provença.

Certament no hi ha enllaç geogràfic en terres d'Oc, ni posant-hi el roergàs *s'arrounà* «se ruiner, se meurtrir, s'abîmer» (Vayssier), el qual ens torna a lligar amb la *o* aragonesa (no amb *au*). Pel que fa a Roergue, Tarn, Erau *rouno* «décombres, plâtras, les pierres et plâtres de nulle valeur qui demeurent après qu'on a abattu un bâtiment» (Vayssier, Gary, Mâzuc) o lld *ruino* id (Sauvages), aquests fonèticament semblen realment provinents de RŪĪNA, però havent-hi *arrounà* sense la *i* en el mateix Roergue (Vayssier), i com que el significat no és pas el de RŪĪNA sinó precisament el del cat. *runa*, arag. *enrona*, bearn. *rune* i alpí *runo*, estem en dret de creure que aquí hi ha una superposició local dels dos ètims parònims (qui sap si a base de *RUDĒNA > *rozna > *roina*), això si no és una simple miratge pseudo-etimològic el que ha seduit aquests lexicògrafs com ho ha fet amb *AlcM*.

En el Nord d'Itàlia hi ha el milanès *runà* «franare, smottare» (Salvioni, *Dial Mod C: Milano*, 152), que Jud dubtava que pogués venir de RUĪNA (com digué